

Kvinnokalender Umeå 2018

**12 DAMER SOM BIDRAGIT
TILL UMEÅS UTVECKLING**

Berättelser i ord och bild av Umeå kvinnokarta & Dagens dam

Margot Wikström

1936 – 2010

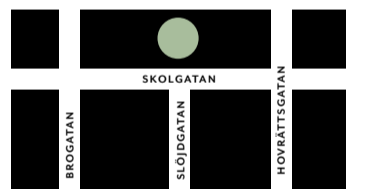
MARGOT WIKSTRÖM blev 1980 Umeås första kvinnliga kommunalråd. 1967 flyttade hon från Skellefteåtrakten till Umeå för att läsa på Socialhögskolan. Wikström, som var född in i en socialdemokratisk familj och sedan ungdomen politisk engagerad, kom snart att bli en av de ledande socialdemokraterna i Umeå. Hon blev ordförande för s-föreningen på Mariehem och var engagerad i s-kvinnorna, även om hon menade att särorganisering tenderade att ge kvinnor en underordnad plats i politiken. Margot Wikström kämpade dock för en av dåtidens viktigaste kvinnofrågor – utbyggnad av daghem – för att ge kvinnor möjlighet att förvärvsarbeta utanför hemmen och engagera sig i det offentliga livet. Men hennes paradgren inom politiken var stadsbyggnadsfrågor, inte minst efter att socialdemokraterna vunnit kommunvalet 1979. Hon blev då ordförande i byggnadsnämnden och 1986 kommunstyrelsens ordförande. 1995 blev Wikström ordförande för Svenska Kommunförbundet och hade även uppdrag i Bryssel. 1999 lämnade hon politiken av personliga skäl. Till Margot Wikströms eftermäle som en betydelsefull politiker i Umeå kan tillfogas att hon även sågs som en av Sveriges främsta kommunalpolitiker.

Margot Wikströms drev – inte sällan i polemik med länsantikvarien – en stadsbyggnadspolitik som för alltid kom att förändra Umeå. Wikström verkade under sin tid vid makten för byggandet av bland annat Ålidhemstunneln, Vasaplan, Umeå Folkets Hus och stadsbiblioteket vid Rådhusplanaden. För att ge plats åt Plaza Hotell revs biografen Odéon under stora protester från många umebor. Margot Wikström initierade även den Svenska bomässan i Umeå, Bo 87, på Sandahöjd och i Ersmark. Det var onekligen en framtidsorienterad Margot Wikström som etablerade höghus som en del av Umeås stadsbild, både i stadens centrum och i dess periferi.

Trädgård i norr, nedanför Rådhusparken vid älven, byggdes som en del av Bo 87 och revs 2011.

SKOLGATAN 31 – Stadshuset, de kommunala politikernas arbetsplats.

JANUARI

	MÅNDAG	TISDAG	ONSDAG	TORSDAG	FREDAG	LÖRDAG	SÖNDAG
1	1 NYÅRSDAGEN	2 2 januari 1980 Margot Wikström tillträder som kommunalråd i Umeå	3	4	5 TRETTONDAGSAFTON	6 TRETTONDE DAG JUL	7
2	8 ●	9	10	11	12	13	14
3	15	16	17 ●	18	19	20	21
4	22	23	24 ●	25	26	27	28
5	29	30	31 ○				

Fanny Holmberg

1869 – 1947

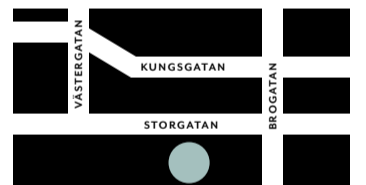
FANNY HOLMBERG var född och uppvuxen i Östergötland. Hon anställdes i maj 1902 som föreståndarinna på Västerbottens läns sinnesslöanstalt, som öppnade i september samma år. Verksamheten drevs av landstinget och var avsedd för utbildning av barn. Holmberg hade en mångsidig utbildning och erfarenhet från liknande arbete på sinnesslöanstalter både i Eksjö och i Stockholm. Holmberg deltog även i undervisningen av barnen. Styrelsen ansåg henne inneha »berömligt nit och ett i allo hedrande och föredömligt uppförande«. Hon förkovrade sig inom sitt verksamhetsområde, bland annat deltog hon 1903 i ett nordiskt möte i Stockholm som anordnades för lärare och lärarinnor på så kallade abnormskolor och året därpå gjorde hon en studieresa till Finland. Holmberg stannade på sin tjänst fram till pensioneringen 1932, då hon lämnade Umeå och flyttade till Stockholm. 1934 tilldelades hon Kungliga Sällskapets Pro Patria guldmedalj för trohet och flit.

Fanny Holmberg var även aktiv inom rörelsen för kvinnans politiska rösträtt och valdes in i styrelsen för den lokala rösträttsföreningen 1912. Som högerkvinna tog Holmberg initiativ till att den Moderata kvinnoklubben i Umeå bildades 1920, och hon var föreningens ordförande fram till sin pensionering. Hon hade även politiska uppdrag i hälsovårdsnämnden 1919–1928 och i stadsfullmäktige 1922–1926.

Elever, lärarinna och föreståndarinna Fanny Holmberg (till höger) vid Johannesgård, Backen, där anstalten låg 1902–1908.

Under senare delen av 1800-talet uppmärksammades behovet av utbildning för barn med intellektuell funktionsnedsättning, då kallade sinnesslöa eller idioter. 1866 startades på privat initiativ en skola i Göteborg. Kort därefter bildades Föreningen för Sinnesslöa Barns Vård som drev utbildningsanstalt för barn och från 1870-talet även ett seminarium som utbildade lärare för sinnesslöskolor. Uppfostringsanstalten i Umeå var till för de barn mellan 6 och 15 år som ansågs mottagliga för undervisning. Syftet var att barnen helt eller delvis skulle kunna försörja sig som vuxna. Undervisningen var både teoretisk och praktisk inriktad. Barnen fick även hjälpa till med skolans skötsel.

STORGATAN 28 – hit flyttade Sinnesslöanstalten 1908. Fanny Holmberg arbetade här fram till sin pensionering.

Annons i Svensk lärartidning 1902:15.

FEBRUARI

	MÅNDAG	TISDAG	ONSDAG	TORSDAG	FREDAG	LÖRDAG	SÖNDAG
5				1	2	3	4
6	5	6	7 ●	8	9	10	11
7	12	13	14	15 ●	16 16 februari 1902 Styrelsen för Västerbottens läns sinnesslöanstalt avtackar Fanny Holmberg efter 30 års tjänstgöring	17	18
8	19	20	21	22	23 ●	24	25
9	26	27	28				

Hillevi Callander

1915–2005

HILLEVI CALLANDER var arkitekt och den första kvinnan med eget arkitektkontor i Umeå. Hon växte upp i en arbetarfamilj i Södertälje. Efter gymnasiet kom hon in på arkitektlinjen på Kungl. Tekniska högskolan i Stockholm som en av två kvinnor bland 25 elever. Hon avlade sin arkitektexamen 1940. 1946 kom hon till Umeå med uppdrag från Köpmannaförbundet att starta ett lokalkontor. 1949 gifte hon sig och flyttade till Stockholm. Redan 1952 lämnade hon mannen och flyttade tillbaka till Umeå för att arbeta på Dennis Lundbergs arkitektkontor. 1959 tog hon över företaget och bildade Callander Arkitektkontor AB.

Firmans första projekt var Bäcklunds varuhus, med Umeås första rulltrappa, som invigdes 1961. Några andra hus som Callander har ritat är Umeås första kommunala daghem, som ligger på Berghem, Barntandvården på Norrlandsgatan och Umeås första skraddarsydd polishus, som invigdes 1965. Hon ritade även Hemgården och andra äldreboenden i Umeå och i övriga länet. För henne var det viktigt att skapa hus som var väl anpassade till ändamålen.

Hillevi Callander engagerade sig helt och hållet i sitt arbete. Privatliv och fritidsintressen existerade knappt. Hon var den enda kvinnliga medlemmen i Byggnadstekniska föreningen i Umeå och under några år dess ordförande.

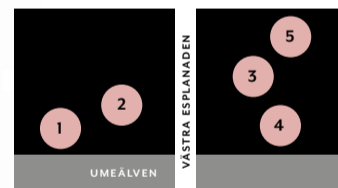
Västerbottens museum har karakteriserat Callanders arbete på följande sätt: »Callanders arkitektur är självsäkert sextio-talsmodernistisk; blockmässig, skarpskuren, odekorerad och utan senare tiders ambition att alltför ivrigt underordna sig befintlig bebyggelse. Även om det förstås har väckts protester så har detta förhållningssätt åstadkommit tidstypiska inslag i stadsbilden som den vore fattigare förutan.»

Hillevi Callander har ritat flera bostadshus med tegelfasader. Ofta med en sparsmakad dekor, som här på Kungsgatan 37, i form av mönstermurat tegel samt det anslutande smidesstaketet.

Gamla Polishuset, nuvarande Sagagallerian, ett exempel på Callanders arkitektur.

- Ett urval av Callanders verk:
1. STORGATAN 22 – Hemgården
 2. KUNGSGATAN 37 – Bostadshus
 3. GÖTGATAN 1 – Polishuset (Sagagallerian)
 4. STORGATAN 51 – Bäcklunds varuhus (MVG-gallerian)
 5. NORRLANDSGATAN 18 B – Barntandvården

MARS

	MÅNDAG	TISDAG	ONSDAG	TORSDAG	FREDAG	LÖRDAG	SÖNDAG
9				1	2	3	4
10	5	6	7	8 INTERNATIONELLA KVINNODAGEN	9	10	11
11	12 12 mars 1946 Hillevi Callander kommer till Umeå för första gången	13	14	15	16	17	18
12	19	20	21	22	23	24	25
13	26	27	28	29	30 LÅNGFREDAG	31 PÅSKAFTON	

Ellen Wahlberg

1871–1955

ELLEN WAHLBERG blev 1915 den första föreståndarinnan för sjuksköterskeutbildningen vid Westerbottens läns södra lasarett. Redan då lasarettet på Ålidbacken invigdes 1907 påbörjades en utbildnings-satsning med hjälp av två Sophiasystrar. Utbildningen saknade dock en fastlagd struktur vilket med åren blev allt mer problematiskt. Detta var inte unikt för Umeå. Runt om i landet fanns en mängd sjuksköterske-utbildningar utan gemensamma mål och kvalitetskrav. För att råda bot på detta tog staten under 1910-talet ett övergripande ansvar och ställde tydliga kvalitetskrav för att godkänna utbildningarna. Ellen Wahlberg var född i Fredrika, uppvuxen i Bygdeå och utbildad sjuksköterska. När hon tillträdde sin tjänst i Umeå såg hon till att sjuksköterskeutbildningen blev treårig och fick en tydlig struktur. Även den teoretiska delen gavs en stabil utformning. Wahlberg var utbildad vid Sophiahemmet, som ansågs ha landets främsta utbildning, vilket gav henne auktoritet för uppgiften. Hennes insats bidrog till att utbildningen i Umeå fick ett statligt godkännande 1923 och blev därmed en av Umeås första högre utbildningar. Ellen Wahlberg var verksam i Umeå fram till 1920. Hon återupptog då sitt tidigare arbete som sanatoriesköterska, nu vid Kroppefjälls sanatorium i Dalsland. Där arbetade hon fram till sin pensionering 1932. Wahlberg bosatte sig då i Stockholm där hon under sina sista år bodde på Sophiahemmets hem för pensionerade Sophiasystrar, Solhemmet.

Westerbottens läns södra lasarett 1907, sett från Öbacka.

De första sjuksköterskorna vid Westerbottens läns södra lasarett bar en brosch med lasarettets initialer inristade [1]. När staten började kvalitetsgranska utbildningarna hade Fredrika Bremerförbundet, FBF, redan länge verkat för att höja professiona-liteten bland sjuksköterskorna. 1923 då utbildningen i Umeå fick ett statligt erkännande valde sjuksköterskorna att bära FBF:s brosch [2]. Samtidigt inrättade FBF i Umeå en förmedlings-byrå där sjuksköterskor kunde söka arbete. Fram till 1954 bar sjuk-sköterskorna FBF:s brosch varefter den brosch med Florence Nightingales lampa [3], som fortfarande är aktuell, tillkom.

DANIEL NAEZÉNS VÄG
– Norrlands universitetssjukhus.

APRIL

	MÅNDAG	TISDAG	ONSDAG	TORSDAG	FREDAG	LÖRDAG	SÖNDAG
13							1 PÅSKDAGEN
14	2 ANNANDAG PÅSK	3	4	5	6	7	8 ☉
15	9	10 10 april 1955 Ellen Wahlberg avlider på Sophiahemmets äldreboende i Stockholm	11	12	13	14	15
16	16 ●	17	18	19	20	21	22 ☾
17	23	24	25	26	27	28	29
18	30 ○						

Birgit Herngård

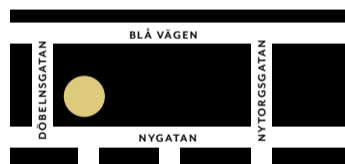
1910–2003

BIRGIT HERNGÅRD växte upp i Härnösand och flyttade till Stockholm för att som tjugoföråring börja studera vid Statens skolköksseminariums tvååriga utbildning. Efter avslutade studier arbetade hon ett år i Fredrika, med konstnären Berta Hansson som kollega, innan hon återvände till Stockholm för att under femton år vara lärare på skolköksseminariet. Herngård rekryterades så 1948 av landstingspolitikern Gösta Skoglund (s) till Umeå för att, med landstinget som huvudman, bygga upp en skolkökslärarinneutbildning. Till en början bedrevs denna i provisoriska lokaler men snabbt blev behovet av anpassade, permanenta byggnader påtagligt. 1955 kunde ett nytt hus invigas med pompa och ståt i närvaro av prinsessan Sibylla, statsminister Tage Erlander och författaren Sara Lidman. Herngårds säkra blick för estetik och kvalitet hade varit vägledande i arbetet med den nya institutionen som blev en förebild för andra liknande verksamheter. Både arkitekturen och inredningen var av högsta kvalitet något som ytterligare förstärktes av Herngårds framsynta inköp av textila konstverk. Som rektor rekryterade hon de bästa tänkbara lärarna, och hon hade både deras och studenternas välbefinnande som ledstjärna för sitt arbete. Privat var hon tillbakadragen men uppskattade att vistas i naturen och att läsa, inte minst de västerbottniska författarna. Birgit Herngård bodde kvar i Umeå fram till sin död vid 93 års ålder.

1953 bytte Västerbottens läns landstings skolköksseminarium namn till Seminariet för huslig utbildning, och året därpå utvidgades verksamheten med en handarbetslärarinneutbildning. 1961 förställdes utbildningen och 1965 tillkom en barnavårslärarutbildning. Med högskolereformen 1977 blev seminariet en del av Umeå universitet med namnet Institutionen för hushålls-, textil- och barnavårdsutbildning, HTB. Fram till 1996 fanns verksamheten i de vackra lokalerna på Nygatan, men flyttades då till det nybyggda lärarutbildningshuset på universitetsområdet.

Huset på Nygatan är ritat av arkitekt Nils Tesch och inrett av Carl Malmsten. I Birgit Herngårds gästbok återfinns deras namn.

NYGATAN 43 – Seminariet för huslig utbildning, numera Folkuniversitetet.

MAJ

	MÅNDAG	TISDAG	ONSDAG	TORSDAG	FREDAG	LÖRDAG	SÖNDAG
18		1 FÖRSTA MAJ	2	3	4	5	6
19	7	8 ☉	9	10 KRISTI HIMMELFÄRDS DAG	11	12 12 maj 1955 Seminariet för huslig utbildning invigs	13
20	14	15 ●	16	17	18	19 PINGSTAFTON	20 PINGST DAGEN
21	21	22 ☉	23	24	25	26	27
22	28	29 ○	30	31			

Astrid Varing

1892 – 1978

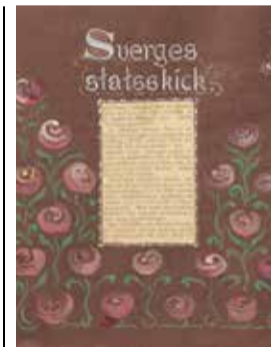
ASTRID VÄRING var författare och en av de första att skildra Västerbotten och Umeå i romanform. Hon föddes och växte upp i Umeå; fadern kom från släkten Glas och modern var född Scharin. Efter att ha utbildat sig till lärare i Stockholm återkom hon till Umeå 1916. Hon blev då som första kvinna anställd som journalist på Västerbottens-Kuriren. 1919 gifte hon sig med Eugen Varing och flyttade till Vänersborg.

Efter att hon hade slutat skriva för VK började hon skriva på sin debutroman som kom ut 1924 – *I rang med husets katt*. Astrid Varing hittade sin farfars dagbok och blev intresserad av den västerbottniska historien. Det ledde till romanerna *Frosten* och *Vintermyran* som handlade om böndernas liv på 1860-talet i Innertavle utanför Umeå. 1934–1939 skrev hon fyra romaner om släkten Scherdin (läs Scharin) och Umeå, även dessa romaner utspelade sig under 1800-talet. 1942 fick hon stora romanpriset för *Katinka*. Romanen handlar om hur en ung kvinna i Umeå upplevde kriget mot Ryssland 1809.

I som här inträden... blev den sista roman som Astrid Varing blev uppmärksammas för. Hon var en folkkär författare, men när Astrid Varing dog var hon bortglömd, även i Umeå. Författaren Helmer Grundström ansåg att hon var den första västerbottniska prosaisten, men menade att när Sara Lidman debuterade tycktes allt som skrevs före henne vara bortglömt.

Parken mellan Västergatan och Döbelns plan, Väst på stan, heter sedan 2013 *Astrid Värings park*.

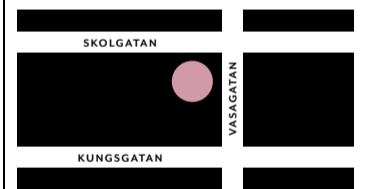
På 1940-talet träffade Astrid Varing en man med egna erfarenheter från mentalvården och Umedalens mentalsjukhus. Två av hennes systrar led också av psykisk sjukdom. Hon engagerade sig därför i den psykiatriska vården. 1944 kom romanen »I som här inträden...«, som beskrev missförhållanden på mentalsjukhusen och inom den psykiatriska vården. Romanen filmatiserades. Läkarkåren var starkt kritisk mot både romanen och filmen. När filmen visades i Stockholm arrangerade Astrid Varing ett möte, på vilket föreningen Psykiskt sjukas väl bildades.

1919 skrev Varing en serie artiklar i VK om en kurs för kvinnor i medborgarkunskap, som Föreningen för kvinnans politiska rösträtt höll. Artiklarna samlades i ett album som rösträttsföreningen gav till Varing när hon flyttade från Umeå (ur albumet, Forskningsarkivet, Umeå).

Recension av »I som här inträden...« i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 3 november 1944.

VASAGATAN 11 – i Blå huset låg VK:s redaktion 1915–1931.

JUNI

	MÅNDAG	TISDAG	ONSDAG	TORSDAG	FREDAG	LÖRDAG	SÖNDAG
22					1	2	3
23	4	5	6 ● SVERIGES NATIONALDAG	7	8	9	10
24	11	12	13 ●	14	15	16	17
25	18	19	20 ●	21	22 MIDSOMMARAFTON	23 MIDSOMMARDAGEN	24
26	25 25 juni 1888 I romanen »Härmfågeln« skildrar Astrid Varing stadsbranden i Umeå	26	27	28 ○	29	30	

Fanny Lundkvist

1900 – 1984

FANNY LUNDKVIST var mor till författaren och poeten Lars Lundkvist, och det är hon som tvättar i dikten nedan. Hon arbetade som kontorist på Riksbanken, Vasagatan 6.

Det var alltid sol när vi skulle tvätta. Luften var varm redan fem på morgonen. Sparvarna satt på uthustaket när vargen togs fram, en skottkärra med stort trähjul.

På den lastades trasmattor och vitkläder, en säck björkved och sån med zinkbeslag. Överst låg kaffekorgen, rotborsten och en burk med lutpulver.

När vi gick ut genom grinden hördes en häst. Klockan slog halv sex på skänken.

Vi hade utförsbacke mot älven, mor drog vargen. Hjulet gnisslade för vartannat steg. Utanför bageriet låg katten och sov på nedersta trappsteget. Det luktade bröd och solen sken.

Att gå till klapphuset tog åtta minuter. Klapphuset var en pråm nedanför länsresidenset med bryggor och spänger och en jättelik gryta av järn.

När vi gjort upp eld och vattnet kokade, kom vit rök ut ur ett plåtrör på taket.

Medan mor tvättade låg vi på magen och fångade spigg i en skopa. Det var bakvatten, vattnet var grönt. Spiggen tog vi hem och lade i vattentunnan på gården. Vi matade den med blomfrön och snus.

Tvätt dagen var som en fest! Vid sjutiden gick vi upp i Döbelns park och dukade i gräset. Då stod solen högt över berget. Vi fick bullar och mjölk, någon gång lemond.

Härifrån såg vi långt ner mot havet. Himlen var alldeles blå, över vattnet for stora måsar.

*Ibland luktade det fisk från torget nedanför kyrkan. Då sa mor:
– Täfteåströmming!
Och när hon vek ihop klädet syntes en båt.*

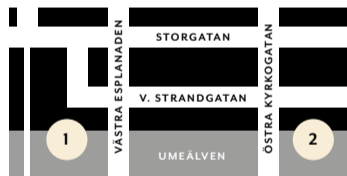
Det var en liten båt med hög skorsten, fönsterna blänkte i solen. Efter sig drog den ett timmersläp. Båten hette Älfkungen.

Ur Lars Lundkvists *Tavlor från Umeå. Dikter i urval 1960–2008*. Umeå: h:ström – Text & Kultur, 2012 (Serie Norrland).

Det fanns två klapphus i Umeälven som byggdes på initiativ av landshövdingen Emelie Wästfelt (1828–1900) i början av 1890-talet. Ett låg nedanför Döbelns park, och ett vid Broparken. Länsstyrelsen förbjöd användningen av klapphusen 1936, då älvvattnet blivit otjänligt. Stadens avloppsvatten rann nämligen orenat rakt ut i älven.

Modell av klapphus i Folke Hübinettes utställning med gamla hus i Umeå.

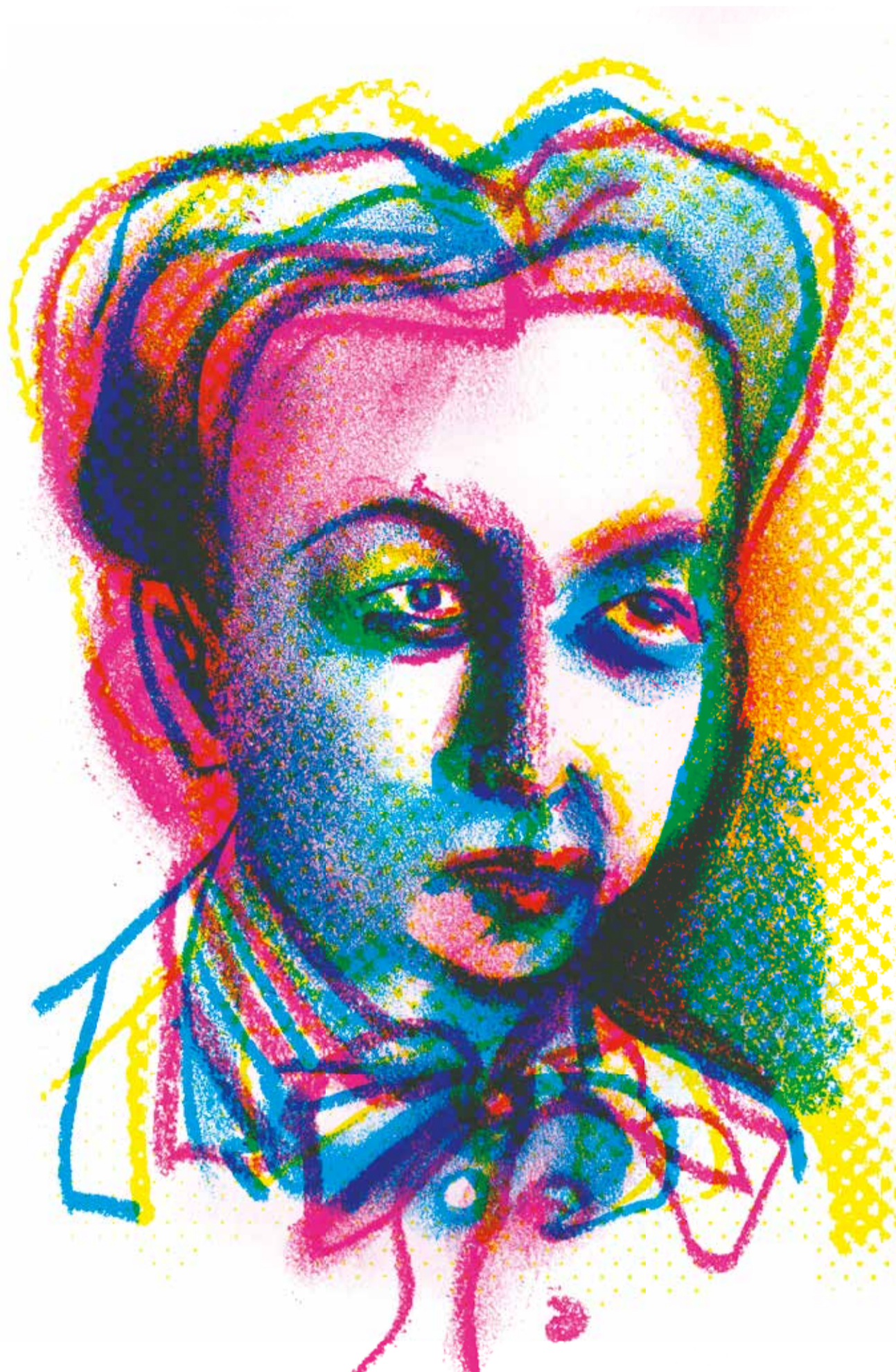

1. BROPARKEN 2. DÖBELNS PARK
Klapphusen spolades ut i havet av den kraftiga vårfloden 1938.

JULI

	MÅNDAG	TISDAG	ONSDAG	TORSDAG	FREDAG	LÖRDAG	SÖNDAG
26							1
27	2	3	4	5	6 ●	7	8
28	9	10	11	12	13 ●	14	15
29	16 16 juli den torra sommaren 1934 var en solig dag, lämplig för tvätt	17	18	19 ●	20	21	22
30	23	24	25	26	27 ○	28	29
31	30	31					

Maja Beskow

1877 – 1964

MAJA BESKOW var den första kvinnan som fick en tjänst vid Umeå högre allmänna läroverk där hon var teckningslärarinna under åren 1900–1933. Född och uppvuxen i Öregrund, utbildad vid Tekniska skolan – senare Konstfack – i Stockholm, kom hon nytexaminerad år 1900 till Umeå. Första året arbetade hon som vikarie vid det då nybyggda läroverket och läsåret därefter fick hon en ordinarie tjänst.

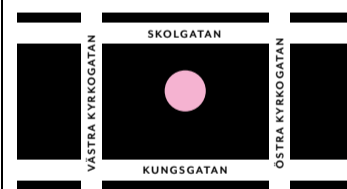
Maja Beskow entusiasmerade genom sin undervisning inte bara den senare så berömde formgivaren Stig Lindberg utan många av »sina pojkar«, som gärna deltog även i den frivilliga teckningsundervisningen. Hon kom också att betyda mycket för de flickor som så småningom släpptes in på läroverket. Hon uppmuntrade dem bland annat att bilda en egen förening, Orbis, vars hedersgäst hon förblev under hela sitt liv. Maja Beskow var inte bara en känd person inom skolvärlden utan fanns ofta på inbjudningslistorna till olika tillställningar och invigningar i Umeå. Hon var med vid rösträttsföreningens bildande, hade kommunala uppdrag och engagerade sig i kyrkliga sammanhang. Efter pensioneringen kom en stor del av hennes liv att ägnas åt olika typer av föreningsliv. Maja Beskow bodde i Umeå fram till sin död vid 87 års ålder.

Kvinnor, oavsett utbildning, var inte behöriga att arbeta inom statlig verksamhet förrän 1925. Präst-ämbeten och militära tjänster var då fortfarande stängda för kvinnor. Därför var det nödvändigt för Maja Beskow att söka dispens för tjänsten på läroverket. I en då aktuell men anonym skrivelse konstateras att kvinnor i allmänhet är olämpliga lärare för pojkar men att undantag finns. Vissa kvinnor har nämligen en fostrande och förädlande inverkan på pojkarna. Skribenten anser att om man lade mera vikt vid de fostrande momenten borde också en gallring ske bland de manliga lärarna. Efter detta förordas att Maja Beskow ska få tjänsten.

Genom livet fann Maja Beskow glädje i teckning, akvarellmålning och fotografering.

KUNGSGATAN 75 – Läroverket, senare Mimerskolan, nu Elite Hotel Mimer.

AUGUSTI

	MÅNDAG	TISDAG	ONSDAG	TORSDAG	FREDAG	LÖRDAG	SÖNDAG
31			1	2	3	4 ●	5
32	6	7	8	9	10	11 ●	12
33	13	14	15	16	17	18 ●	19
34	20	21	22	23	24	25	26 ○
35	27	28	29 29 augusti 1900 Maja Beskow anländer med båt till Umeå	30	31		

Sigrid Holmström

1906 – 1984

SIGRID HOLMSTRÖM var pigan som kom till Umeå som 15-åring, och som med tiden blev känd restaurangchef och »matikon«. Hon var förebild till romanfiguren Ida Kristina i Lars Widdings bok *Pigan och härligheten*. 1921 började hon arbeta hos skogsförvaltaren vid Mo och Domsjö i Umeå och tre år senare blev hon husa på länsresidenset. I slutet av 1920-talet gifte hon sig och enligt tidens sed fick hon då inte ha kvar sin anställning. Men stadens fruar, som väl kände till henne, började anlita henne som »kalasfru« för att ordna deras middagar. Hon tjänade så bra på detta att hennes man valde att sluta sitt fabriksarbete och istället sköta hushållet och deras dotter. Holmström kom att verka inom Umeås konsumförening. Därigenom blev hon, 1938, chef för Umeås första självservering, som låg i hörnet Kungsgatan/Vasagatan. 1954 basade hon över fyra restauranger i Umeå och en i Vännäs. 1948 utsågs hon dessutom till chef för Sävargården. Under hennes ledning där blev västerbottniska råvaror och länets matlagningskonst kända i hela Sverige. Hon var med och utvecklade kooperationsens provlagningskök och *Vår kokbok*.

1978 fick hon Umeå kommuns kulturstipendium för sin omvårdnad om den västerbottniska mattraditionen och 1981 landstingets kulturstipendium.

1958, vid Tandläkarhögskolans invigning, ansvarade Sigrid Holmström för »den stora kungamiddagen« – banketten för 804 personer i Sporthallen. Hon berättar i en intervju att hon blev nedkallad till Stockholm och att hon då hade med sig ritningar över Sporthallen och hur borden skulle placeras. Hon fick order om att kungen inte fick sitta vid ett smalare bord än 90 centimeter. (foto Harry Lindwall)

Sigrid Holmström berättar i en radiointervju från 1954 om de första självserveringarna i Umeå. Först kom de resande till restaurangen för att äta frukost, sedan kom arbetarna och därpå skolungdomarna, framförallt de som var inackorderade i Umeå. På kvällarna kom fint folk. Det fanns ingen skolbespisning så ungdomarna åt gärna i självserveringen. Föräldrarna brukade höra av sig och be henne se till att barnen även åt upp grönsakerna, och att de inte bara åt bullar och drack saft istället för att äta mat.

HELENA ELISABETHS VÄG 4
– Sävargården på Gammlia.

SEPTEMBER

	MÅNDAG	TISDAG	ONSDAG	TORSDAG	FREDAG	LÖRDAG	SÖNDAG
35						1	2
36	3 ●	4	5	6	7	8	9 ●
37	10	11	12	13 13 september 1958 Sigrid Holmström ansvarar för banketten vid invigningen av Tandläkarhögskolan	14	15	16 ●
38	17	18	19	20	21	22	23
39	24	25 ○	26	27	28	29	30

Ingrid Persson

1914 – 1997

INGRID ÅLANDER växte upp i Bjästa. Hon bildade familj i Örnsköldsvik tillsammans med Folke Persson. 1944 flyttade de till Umeå. De fick två döttrar. På 1950-talet arbetade Ingrid Persson i Danielssons herrekipering, en av stadens största klädaffärer. 1956 öppnade hon en egen underkläderbutik vid Järnvägstorget – Ingrids. Det var ett djärvt grepp eftersom hon gav sig in i en ännu inte etablerad bransch. Först i slutet av 1800-talet började kvinnor i de breda lagren använda underkläder – linnen och mamelucker som de sydde själva. 1920-talets förändring av dammodet krävde nya typer av underkläder. På 1930-talet utvecklades nylonet och 1939 lanserades den första nylonstrumpan. Under andra världskrigets råvarubrist tog man fram nya syntetmaterial som bland annat kunde användas i korseletter, gördlar och bh-ar. Men det var först på 1960-talet som vår tids färgglada varianter kom; benlösa bomullstrikårosor, sömlösa, formpressade bh-ar, strumpbyxor och badkläder i stretchmaterial. Det var dessa nya produkter som Persson lanserade i sin butik och med sakkunskap mötte efterfrågan på moderna, bekväma underkläder. Hon hade ett register över sina stamkunder och ringde upp dem när hon fått hem nya varor. Kvinnor kunde beställa tid hos henne för att i lugn och ro prova ut till exempel korseletter.

Hennes satsning lyckades och butiken lever fortfarande kvar, mer än 40 år efter att hon gått i pension och sålt affären 1976.

Ingrid Persson hade en vacker handstil och hon gjorde själv förlagan till neonskylten, som är densamma sedan 1956.

JÄRNVÄGSTORGET – här låg Ingrids 1956–1998. Ingrids var Umeås första specialbutik för damunderkläder.

Ingrids låg ursprungligen på västra sidan av Järnvägstorget. Efter att Ingrid Persson sålt sitt företag flyttade butiken till östra sidan av torget. 1998 flyttade Ingrids till Kungsgatan 51.

OKTOBER

MÅNDAG	TISDAG	ONSDAG	TORSDAG	FREDAG	LÖRDAG	SÖNDAG
1	2 ●	3	4	5	6	7
8	9 ●	10	11	12	13	14
15	16 ●	17	18 18 oktober 1956 Ingrids öppnas på Järnvägstorget	19	20	21
22	23	24 ○	25	26	27	28
29	30	31 ●				

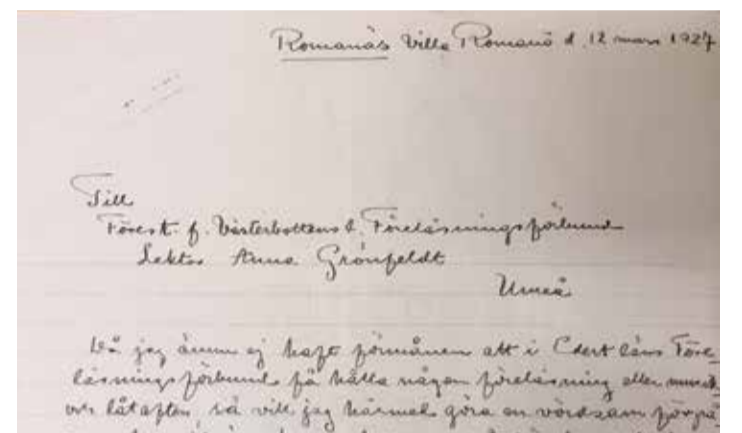

Anna Grönfeldt

1879–1973

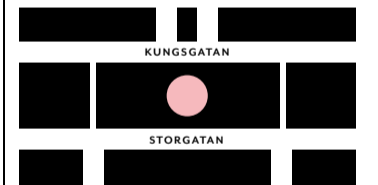
ANNA GRÖNFELDT föddes i Karlskoga och studerade i Uppsala, där hon tog studentexamen och en fil. kand. Hon utbildade sig till läroverkslärare i Stockholm och undervisade vid olika flickskolor. 1907 flyttade hon till Umeå för att arbeta som fysik- och matematiklärare vid Folkskolelärarinneseminariet. Hon var en pionjär i staden som en av de första kvinnorna som var akademiskt utbildad.

Grönfeldt var en viktig lokal profil som rösträttsaktivist, lokalpolitiker och folkbildare. Hon var en ledande företrädare för Föreningen för kvinnans politiska rösträtt, både i Umeå och nationellt 1907–1921. Som stridbar politiker representerade hon de frisinnade i stadsfullmäktige under olika perioder 1910–1926, även i nämnder och utskott. I folkskolestyrelsen drev hon i hård motvind igenom folktandvård för skolbarn. Hon kandiderade till riksdagen 1936. Rösträtten var inte enbart en rättighet utan förenad med skyldigheter – att känna till hur samhället fungerade och hur det på demokratiska grunder kunde utvecklas och förändras. Grönfeldt arbetade därför inom folkbildningen 1908–1955 för att sprida medborgarkunskap i länet. Som första kvinna valdes hon 1935 in i den nationella styrelsen för Föreläsningförbunden. Hon lämnade Umeå 1955.

I Ordenshuset, i hörnet Skolgatan/Sveagatan, höll rösträttsföreningen oftast sina offentliga möten och där talade Grönfeldt. Mötena inleddes med ett aktuellt politiskt tema. Sedan, alltid musik – sång ackompanjerad av en pianist. Och, så umgicks man vid den obligatoriska tesupén.

Anna Grönfeldt var ordförande för Västerbottens läns föreläsningförbund 1922–1955 och 1930–1947 föreståndare för Västerbottens läns folkbildningskursförening, en organisation som hon grundade. Hon ordnade otaliga föreläsningar och kurser i länet. Brev till Anna Grönfeldt från en föreläsare som erbjöd sina tjänster.

RÅDHUSET – Stadsfullmäktige höll sina sammanträden i Rådhuset på Anna Grönfeldts tid.

NOVEMBER

	MÅNDAG	TISDAG	ONSDAG	TORSDAG	FREDAG	LÖRDAG	SÖNDAG
44				1	2 ALLA HELGONS AFTON	3 ALLA HELGONS DAG	4
45	5	6	7 ●	8	9	10	11
46	12	13	14	15 ●	16	17	18
47	19	20	21	22	23 ○	24 24 november 1907 Anna Grönfeldt talar för första gången offentligt i Umeå	25
48	26	27	28	29	30 ●		

Ragnhild Sandström

1901 – 1960

RAGNHILD SANDSTRÖM, Västerbottens läns första kvinnliga riksdagsledamot, växte upp på Haga i Umeå. Hon utbildade sig vid Folkskolläraryrkesseminariet i Umeå och arbetade sedan som uppskattad lärare i Överboda, samtidigt som hon skrev i Västerbottens-Kuriren. 1937 gifte hon sig och fick därefter tre barn.

Våren 1944 organiserade kvinnoföreningarna i Västerbotten en kommitté som arbetade för få en kvinna vald till riksdagen. Folkpartiet lyckades värva Sandström som kandidat. Hon var genom VK känd för allmänheten men hade inte tidigare varit politiskt aktiv. Hon fick tillräckligt med röster och 1945 invaldes hon i riksdagens Andra kammare. Som riksdagsledamot fick hon flera lokala politiska uppdrag, bland annat i Umeå landsförsamlings fullmäktige 1947–1951 och landstinget 1951–1961.

I riksdagen arbetade Sandström med frågor över hela det politiska fältet med tyngdpunkt på sådant som hade betydelse för Norrlands utveckling. Med tiden blev hon en av riksdagens skarpaste debattörer och var alltid väl påläst.

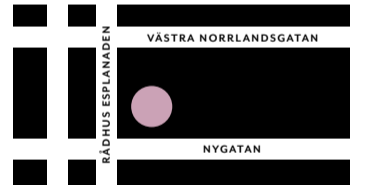
Hon avled 1960 i riksdagen efter att hon hållit ett tal om skogsindustrin, ett av hennes käraste politiska ämnen. Hon var nämligen gift med en sågverksägare och motståndare till den statliga skogsindustrin.

Kvinnor erhöll medborgarskap genom rösträttsreformerna 1918–1921. De hade dock svårt att bli accepterade på lika villkor som män i partierna. Antalet kvinnor som valdes in i de parlamentariska församlingarna var få. Den tvärpolitiska aktionen 1944 var en protest. I den ingick även opolitiska föreningar som Husmoderföreningen, Lottakåren och Yrkeskvinnornas klubb. Protokoll från det första mötet i Kommittén för ökad kvinnorepresentation, 20 mars 1944.

Västerbottens-Kurirens redaktionshus 1931–1988. Ragnhild Sandström skrev i VK under olika signaturer – Viola, Miquelan och Mlle X. Vägen mellan Umeå och Överboda var dålig så när Sandström skulle till Umeå red hon på sommaren och åkte skidor på vintern. Hon brukade ta en paus på vägen hos familjen Åberg i Klockargården på Backen. I Umeå gjorde hon ärenden inte bara åt sig själv utan också åt byborna i Överboda.

RÅDHUSESPLANADEN 10
Ragnhild Sandström vikarierade ibland på redaktionen i VK-huset.

DECEMBER

	MÅNDAG	TISDAG	ONSDAG	TORSDAG	FREDAG	LÖRDAG	SÖNDAG
48						1	2
49	3	4	5	6	7 7 december 1960 Ragnhild Sandström avlider i Riksdagen	8	9
50	10	11	12	13	14	15	16
51	17	18	19	20	21	22	23
52	24 JULAFTON	25 JULDAGEN	26 ANNANDAG JUL	27	28	29	30
1	31 NYÅRSAFTON						

JANUARI
Margot Wikström
1. SKOLGATAN 31

FEBRUARI
Fanny Holmberg
2. STORGATAN 28

MARS
Hillevi Callander
3. STORGATAN 22
4. KUNGSGATAN 37
5. GÖTGATAN 1
6. STORGATAN 51
7. NORRLANDSGATAN 18 B

APRIL
Ellen Wahlberg
(UTANFÖR KARTAN)
DANIEL NÆZÉNS VÄG,
NORRLANDS
UNIVERSITETSSJUKHUS

MAJ
Birgit Herngård
8. NYGATAN 43

JUNI
Astrid Varing
9. VASAGATAN 11

JULI
Fanny Lundkvist
10. BROPARKEN
11. DÖBELNS PARK

AUGUSTI
Maja Beskow
12. KUNGSGATAN 75

SEPTEMBER
Sigrid Holmström
(UTANFÖR KARTAN)
SÄVARGÅRDEN, GAMMLIA

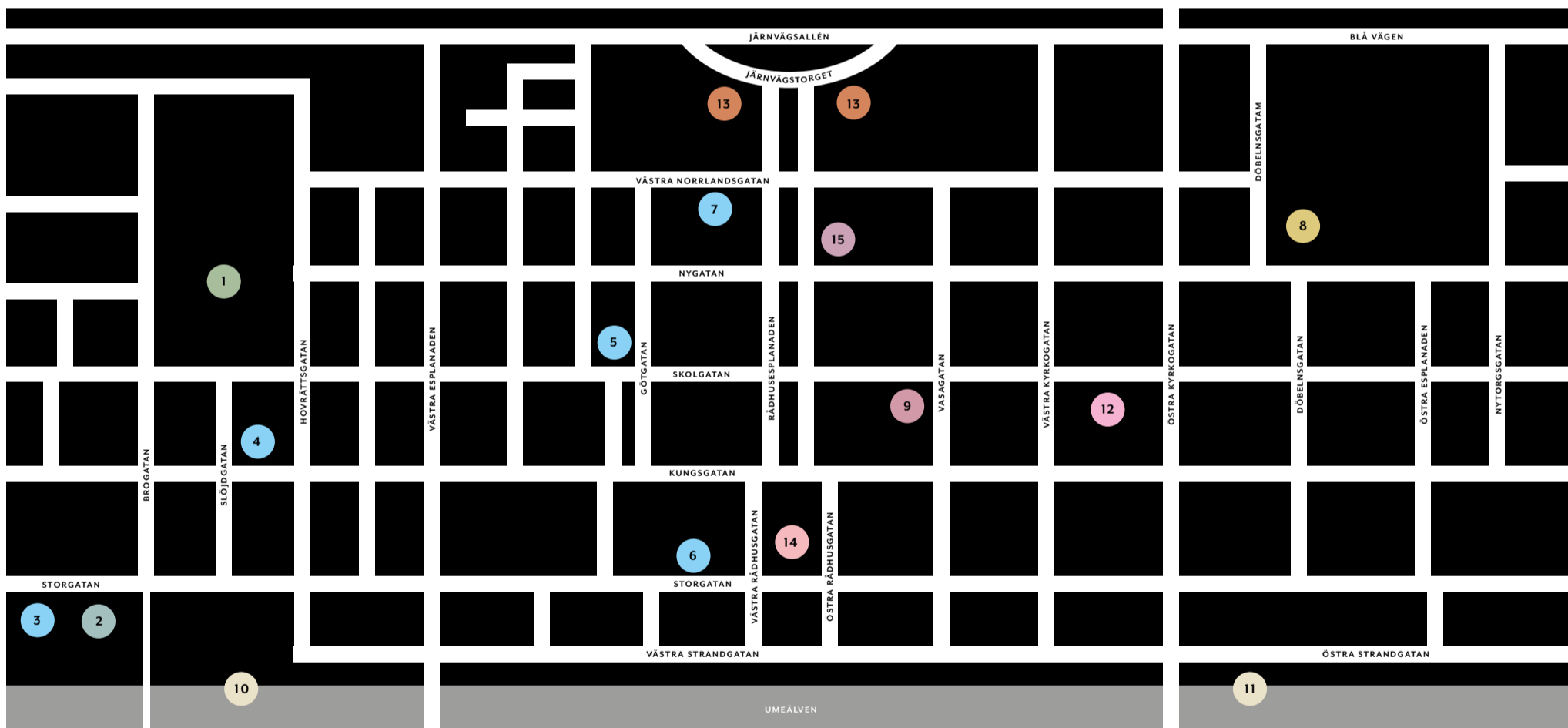
OKTOBER
Ingrid Persson
13. JÄRNVÄGSTORGET
TVÅ OLIKA LOKALER

NOVEMBER
Anna Grönfeldt
14. RÅDHUSET

DECEMBER
Ragnhild Sandström
15. RÅDHUSEPLANADEN 10

TACK!

Anna Flatholm, Umeå kommun
Karin Holmgren, Folkrorelsearkivet i Västerbotten
Anders Johansson, Forskningsarkivet, Umeå universitet
Jane-Mari Karlsson, Västerbottens museum, Fotoarkivet
Göran Larsson, Forskningsarkivet, Umeå universitet
Anette Lundberg, Västerbottens läns landstings arkiv
Fredrik Elgh
Bertil Herngård
Gun Jonsson
Roland Lindberg
Anders Lundkvist
Anna Lundkvist
Maria Lundkvist
Marianne Lundkvist
Veronica Ottosson
Mariann Sjölander
Annika Sjöström
Magnus Wikström

DET HISTORISKA BILDMATERIALET HAR HÄMTATS FRÅN:

Folkrörelsearkivet i Västerbotten
Kommittén för ökad kvinnorepresentation. Protokoll (december)
Maja Beskow, personarkiv (augusti)
Umeortens konsumtionsförenings arkiv (september)
Västerbottens läns föreläsningförbunds arkiv (november)
Forskningsarkivet, Umeå universitet.
Handschrift 62. Författarinnan Astrid Varing's arkiv, 1892-1978 (juni)
Umeå kommun (januari)
Västerbottens Folkblad (oktober)
Västerbottens läns landstings arkiv (april)
Västerbottens Museum, Fotoarkivet (februari, mars, maj, augusti, september)
Västerbottens-Kuriren (januari)

KVINNOKALENDER UMEÅ 2018

är ett samarbetsprojekt mellan projektet Dagens dam – Maria Persson (illustrationer) och projektet Umeå kvinnokarta – Ann Sigfridsson, Gunilla Nordenfors, Kerstin Norlander och Kerstin Thörn (texter)

Grafisk form: Maria Persson
Typsnitten »Mr Eaves« och »Mrs Eaves« är formgivna av Zuzana Licko. De är uppkallade efter Sarah Eaves – kvinnan som blev typografen och boktryckaren John Baskervilles fru – en av de bortglömda kvinnorna i typografins historia.
Tryck: Tryckeri City, Umeå, 2017